

MARC CONCEPTUAL

Un objectiu fonamental de l'educació ambiental és aconseguir que els individus i les col·lectivitats entenguin la complexitat del medi natural i el creat per l'home, resultat de la seva interacció i els seus aspectes biològics, físics, socials, econòmics i culturals i adquireixin els coneixements, els valors, els comportaments i les habilitats pràctiques per a participar responsablement i de la manera eficaç en la prevenció i solució de problemes ambientals i la gestió per a la qualitat del medi.

Hem volgut començar aquest capítol amb una de les primeres definicions d'educació ambiental, que, com veurem, ha anat canviant amb el temps. Tanmateix el que no ha variat, ni pot variar, és la necessitat de la humanitat de millorar la comprensió del món en el qual viu i d'actuar-hi en conseqüència.

La crisi ambiental, alertada pel Club de Roma, va fer néixer l'educació ambiental. Al llarg d'aquests 40 anys d'història s'han construït diferents definicions, enfocaments i metodologies i recursos. Tot i que l'educació ambiental té molts corrents, com diu la doctora Lucie Sauvé¹, aquestes corrents no són excloents sinó complementàries, ja que actuen com a diferents camins o maneres d'assolir a una mateixa fita.

El món actual es caracteritza per una pressió cada cop més elevada cap al medi en què vivim: problemes amb l'aigua, amb l'energia, amb els residus, amb la nostra relació amb el medi natural,... Aquesta pressió no ha començat ara, sinó que és un problema de la humanitat sencera que s'ha agreujat en els últims 50 anys de la nostra història sobre el planeta. Tot plegat ens porta a la constatació, cada cop més evident i més urgent, que cal canviar el nostre mode de relació amb la natura cap a un altre que sigui diferent i millor que el que ens ha portat a la situació actual.

Una de les eines que tenim al nostre abast per produir aquest canvi de mentalitat és l'educació, i de l'educació que es fa a favor del medi en diem Educació Ambiental.

Aquesta és una eina poderosa per al canvi de les persones i per a la seva col·laboració activa en el canvi de la nostra relació amb el medi. Però, com tota eina, per tal que sigui efectiva, cal tenir en compte tot un seguit de factors i, sobretot, conèixer les seves especificitats i la manera com les usarem a favor nostre en cada cas que se'ns presenti.

---

1 SAUVÉ, Lucie. 2005. "Uma cartografia das correntes em educação ambiental". *Educação ambiental: pesquisa e desafios*. Porto Alegre: Artmed, 17-44. Es pot descarregar una versió en castellà a <http://www.ambiente.gov.ar/infoteca/areas/descargas/sauve01.pdf>

Els antecedents de l'EA els hem de buscar com a tals fora de les nostres fronteres, en països on una llarga tradició naturalista i una gran industrialització van fer possible aquest tipus de plantejaments.

Als EUA un dels primers llibres que va aixecar la preocupació per aquests temes va ser la publicació el 1962 del llibre titulat "Silent spring" de la biòloga Rachel Carson. Cal no oblidar que la dècada dels seixanta i setanta és la del naixement de les protestes ecologistes a gran part del món industrialitzat i que, la progressiva conscienciació per part dels governants d'aquests problemes, és una de les raons per les quals l'educació ambiental es va veure aviat com una eina per arribar al conjunt de la població.

Una fita important es produeix l'any 1970, quan a la setzena sessió de la Conferència General de la UNESCO es crea el programa MAB (Man and biosphere). També el 1970, concretament el 30 d'octubre, apareix als EUA la "Environmental Education Act", una de les primeres lleis que regulen el tema de l'E.A. en aquell país.

El 1972 se celebra la Conferència de les Nacions Unides pel Medi Humà a Estocolm en la qual es parla d'aquests temes i es confirma el recolzament al projecte MAB i al PNUMA (Programa de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient, que va néixer a la mateixa conferència d'Estocolm), fent-se especial referència a l'educació ambiental.

Però potser el primer pronunciament d'alerta més global sobre els problemes socioambientals que posaven en perill el futur de la humanitat, el va donar el **Club de Roma** a partir de l'informe encapçalat per Dennis i Donella Meadows, publicat el 1972, que porta per títol "Els límits del Creixement" (*The Limits to Growth*, en anglès). Allí es van plantejar sis importants aspectes a ser considerats per evitar efectes irreversibles a escala mundial, com: explosió demogràfica, contaminació, ús incontrolat d'energia, desequilibri econòmic entre països, crisi de valors i crisi política. Enfront d'aquests fets proposaven com a alternativa: generar consciència en l'opinió pública, establir patrons d'una nova ètica social i orientar les conductes dels éssers humans.

És a dir, es plantejaven tres aspectes que des de qualsevol òptica es visualitzen com alguns dels objectius que s'aconsegueixen mitjançant la implementació d'un procés educatiu formal o no.

Encara que les deliberacions d'aquest grup mostressin més una visió de tipus política, energètica, alimentària i demogràfica que educativa, aquest seria el primer aspecte de la importància que posteriorment se li donaria al desenvolupament i imple-

mentació de l'educació ambiental en els fòrums internacionals. Això es confirma quan entre els **problemes** inventariats, hi ha el de considerar a l'educació com a inadequada pels seus plantejaments anacrònics i sense articulació, proposant com a **solució** una *“conscienciació de l'opinió pública sobre la perillositat de la situació, i la formulació d'una nova ètica que doni sentit i orientació al comportament de la humanitat”* (King i Schneider 1991)².

En aquest inventari de problemes que fa el Club de Roma, es poden apreciar molts aspectes que formen part dels objectius de l'educació ambiental actual, tals com:

- Deteriorament del medi ambient físic per “la contaminació, la desforestació i l'efecte hivernacle”.
- Consum incontrolat d'energia.
- Crisi de valors producte de “un materialisme groller i un comportament insolidari” la qual cosa és generador de violència mitjançant l'aparició del “fonamentalisme, fanatisme, xenofòbia, racisme, terrorisme, tràfic de drogues”
- Diferència creixent entre països pobres i industrialitzats, la qual cosa produirà “augment de la pobresa, fam, desocupació, desarrelament i immigració”
- Explosió demogràfica amb el consegüent creixement urbà i l'aparició de la marginalitat.

No obstant això, l'expressió educació ambiental (*environmental education*) va ser utilitzada per primera vegada a Estocolm l'any de 1972 durant la realització de la Conferència Internacional sobre el Medi ambient. A partir d'aquí comença un procés constant i gradual de discussions i consideracions polítiques en relació a la implementació d'accions educatives centrades al coneixement, restauració i preservació del medi ambient, tant en l'àmbit mundial, regional com local. És així com, després d'aquesta data s'utilitzen termes i conceptes com naturalista, conservacionista, ecologista, ambientalista i més recentment, parlant del desenvolupament sostenible.

En aquesta Conferència d'Estocolm, convocada per les Nacions Unides el 1972, una de les recomanacions importants està referida a la necessitat d'establir un programa

---

2 KING, A y SCHNEIDER, B. 1991. *La Primera Revolución Mundial. Informe del Consejo al Club de Roma*. Edit. Plaza y Janés.

internacional d'educació sobre el medi ambient, de caràcter interdisciplinari, per a l'educació formal i la no formal. Des de llavors ençà, el concepte d'educació ambiental s'ha anat fent més complex i, de ser considerada una matèria de conservació de la natura, ha passat a tenir una visió integral de la relació societat-natura.

Tothom reconeix la necessitat de la participació dels ciutadans, en tot els nivells, en la resolució de problemes del medi, així com la importància que tots adquirim coneixements, competències, actituds i voluntats necessàries per protegir i millorar l'entorn. Ens hi va també, i fonamentalment, la pervivència com espècie.

Posteriorment, en la conferència Internacional de Nairobi (1976), la UNESCO va proposar la creació del **Programa Internacional d'Educació Ambiental** (PIEA) i, un any més tard, es va realitzar la conferència intergovernamental sobre educació ambiental, en col·laboració amb el PNUMA, a Tbilisi. En aquesta conferència es va arribar a l'acord sobre la importància del paper de l'educació ambiental per la conservació i millora del medi en l'àmbit mundial. Es varen definir continguts d'educació ambiental i establir polítiques i estratègies a escala internacional.

En el Congrés Internacional de Moscou (1987), en el que hi varen participar 110 països, es va definir el concepte d'educació ambiental com un procés en el qual els individus i les col·lectivitats es fan conscients del seu entorn, a partir dels coneixements, els valors, les capacitats, les experiències i la voluntat, de manera que puguin actuar individualment i col·lectivament per afrontar i resoldre problemes ambientals.

La recomanació primera de la conferència de Tbilisi estableix que:

- Encara que sigui una obvietat que els aspectes biològics i físics constitueixen la base natural del medi humà, les dimensions socioculturals i econòmiques i els valors ètics defineixen les orientacions i els instruments amb què l'home podrà comprendre i utilitzar millor els recursos amb l'objectiu de satisfer les seves necessitats.
- L'educació ambiental és el resultat d'una reorientació i articulació de les diverses disciplines i experiències educatives que faciliten la percepció integrada del medi, fent possible una acció més racional i amb capacitat de respondre a les necessitats socials.
- Un objectiu fonamental de l'educació ambiental és aconseguir que els individus i les col·lectivitats entenguin la complexitat del medi natural i el creat per l'home,

resultat de la seva interacció i els seus aspectes biològics, físics, socials, econòmics i culturals i adquireixin els coneixements, els valors, els comportaments i les habilitats pràctiques per a participar responsablement i de la manera eficaç en la prevenció i solució de problemes ambientals i la gestió per a la qualitat del medi.

- Un dels propòsits fonamentals de l'educació ambiental és també mostrar amb tota claredat les interdependències econòmiques, polítiques i ecològiques actuals, en què les decisions i els comportaments de comunitats i països tenen conseqüències d'abast global.